

VEEL LIEFDE EN TOEWIJDING

Moeilijke tijden wakkeren blijkbaar de competitiedrift in de architect aan. Want ook dit recessiejaar is het aantal inzendingen opmerkelijk. 37 projecten van groot tot klein, van publiek tot privaat, van zorginstelling tot bedrijf, vonden hun weg naar de brievenbus van de APA.

Veel is fijn, maar kwaliteit is beter. En ook wat dat betreft was het bepaald geen mager jaar. Eén van de juryleden verwoordde dat met, "Als ik mij welwillend opstel, verdienen wel 21 projecten een kans."

Maar zoveel welwillendheid kon de rest van de jury niet opbrengen. Wat maar goed was, want de regels zijn streng: maximaal negen projecten worden bezocht en hooguit drie daarvan krijgen een nominatie, waarvan er uiteindelijk maar één de winnaar kan zijn.

Dus werd er wederom zwaar gewikt en gewogen.

Uit die afwegingen kwamen een paar thema's die kort genoemd moeten worden.

Overigens komen die thema's niet voort uit vooraf opgelegde maatstaven. De juryleden keken als het hun uitkwam wel met een schuin oog naar het voorgedrukte scorelijstje, maar volgden het inzicht van de voorzitter dat "echt goede projecten hun eigen criteria produceren".

verrassende oplossingen

Het aantal grote, luxe woningen, vaak op werkelijk betoverend mooie locaties, was dit jaar nog hoger dan anders. Naar aanleiding daarvan ontstond de discussie hoe de jury moest omgaan met de architectuur van modelhuizen, zo aantrekkelijk dat iedereen er gelijk watertandend wil gaan wonen. Op het eerste gezicht is het logisch voor zoveel moois veel waardering te tonen. En die waardering was er zeker ook voor een aantal van zulke projecten. Het perfecte plaatje voor in het architectuurjaarboek is immers een vreugde om te zien. Bovendien is er serieus vakmanschap voor nodig om een werkelijk goede referentie te maken.

Maar moet het naadloos en perfect voldoen aan een herkenbare referentie uit de architectuurgeschiedenis ook deze architectuurprijs opleveren? Of moet de prijs meer gericht zijn op de vraag welke architectuur een bijdrage levert aan het oplossen van actuele vraagstukken? Het bleken twee taaie vragen.

De jury stelde zich op het standpunt dat het uiteindelijk om de combinatie van kwaliteiten gaat. Esthetiek, betekenis en inhoud kunnen bij een prijswinnaar niet zonder elkaar. Het architectonisch onderzoek bij een project levert bij voorkeur ook aanleiding tot reflectie daarbuiten. Dat gebeurt als de architect iets moois oplevert dat zowel de typologie verrijkt als het vak verder brengt. Het werd dus zoeken naar projecten die het verraste gevoel gaven van, Hé, dit is pas fraai opgelost, en zo hadden we het met z'n allen nog niet bekeken!

zorg om de menselijke maat

Een andere taaie vraag werd gesteld bij de verschillende zorginstellingen. Een jurylid zei, "Ik vraag mij steeds af of ik er als hulpbehoevende zelf wel zou willen zitten. Helaas valt het antwoord me niet vaak mee."

Voor grote zorgprojecten blijkt het behouden van de menselijke maat een zware opgave, die zeker niet altijd gelukt scheen. Bovendien speelde het ontbreken van eigenheid, zoals in de publieke ruimtes van de gebouwen, een negatieve rol bij de beoordeling. De inzendingen in deze sector tonen dat de zorg duidelijk een groeiemarkt is, waar men moet woekeren om de juiste balans te vinden tussen schaal, prijs, bruikbaarheid en sfeer.

weinig geld is geen excuus

Overigens heeft de jury bij haar kritische noten zeker begrip getoond voor de beperkte middelen, die vaak een rol lijken te hebben gespeeld. Maar dat kan nooit als excuus dienen. Niet voor de architect, noch voor de opdrachtgever.

Met name bij de scholen was dit punt in de discussie goed herkenbaar. Dat kwam mede omdat vorig jaar de genomineerde parkijschool Prakticon de lat hoog heeft gelegd: de jury heeft daar gezien hoe goed het kan.

denk aan de burens

En tot slot een steeds terugkerend thema: de inpassing in de omgeving. Hoe voegt het gebouw zich naar zijn plek? Staat het project alleen zijn eigen, eigenwijze ding te doen? Zijn ontwerper en opdrachtgever gevallen voor de verleiding om een geïsoleerd icoon te plaatsen? Of zijn zij er in geslaagd een wezenlijke bijdrage te leveren aan de omgeving, en daarbij ook de eigen buitenruimte kwaliteit te geven?

Maat of soort maakte bij deze thema's niet uit. Zoals iemand zei, "Niet alleen in het grote gebaar, maar ook in iets kleins kan veel liefde zitten". De jury constateerde dat er inderdaad aan veel projecten zichtbaar met liefde en toewijding is gewerkt.

En dat alles in de Achterhoek, waar de jury - merendeels niet uit deze streek - genoot van het prachtige landschap bij de rit naar de negen bezochte projecten. Alsof de hemel wist wat er die dag op het spel stond, zette de wisselende bewolking de inzendingen steeds op hun voordeligst in het zonnetje.

Dat bracht de jury tot de navolgende korte beschouwingen per bezocht project.

Kleinschalige groepswoningen, Hessegracht Doesburg: Vesting voor veilig wonen

De locatie van het project is fraai en historisch belangwekkend, want ooit was zij onderdeel van de vestingwerken van Doesburg. Bovendien ligt zij op een beeldbepalende plek aan de rondweg langs de stad. Het getuigt van ambitie om op zo'n gevoelige plek iets te willen bouwen dat de omgeving versterken kan.

Het project kreeg een mooie, interessante schaal en door de gebruikte wallen een sterk introvert karakter. De jury heeft waardering voor de referentie aan het verdedigende karakter van de oude vesting met de beschermende omgeving die de zorgbehoevende bewoners nodig hebben. De inpassing heeft een bijzondere woonkwaliteit opgeleverd. Het hofje wordt binnenkort niet meer als publieke ruimte gebruikt, want dat conflicteert met de belangen van de bewoners, die er nu niet kunnen wandelen. De jury hoopt dat het nieuwe gebruik aanleiding is om nog eens goed naar de kwaliteit en inrichting van de binnenruimte te kijken, want die overtuigde niet.

Woonhuis, Ravensweerdseweg Gorssel: Pure esthetiek aan de IJssel

Het woord perfectie viel vaak bij de bespreking van dit project. De wonderbaarlijk mooie ligging aan de rivier is perfect, de inpassing is perfect, de belijning is perfect, de afwerking is perfect. En de referentie aan de grote stijliconen van de moderne architectuur is perfect. De jury heeft zeer grote waardering voor de geleverde esthetische prestatie.

Maar daarin zit tegelijkertijd een gewetensvraag voor de jury zelf. Zij vroeg zich af of zij de perfecte esthetische referentie moest belonen, of is de essentiële opgave voor de architectuur vooral het aanpakken van actuele vraagstukken met eigen, nieuwe, desnoods tegendraadse vormen en oplossingen?

Dit werkelijk prachtige geheel dreef de discussie over de taak van de jury en de inzet van de prijs tot aan de pijngrens.

Woonhuis, Leusinkbrink Ruurlo: Levenslust onder ruimhartig dak

De eerste juryronde verloopt op basis van foto's en tekst die de deelnemers zelf hebben gemaakt. Bij dit project zijn die foto's door de juryleden bestudeerd met de neus op de loep. Want wat was hier nu eigenlijk bijzonder aan: gewoon een kap met flink overstek, veel glas en een witte doos voor de bad- en slaapkamers. Maar er was twijfel; de opgave om een hedendaags huis te maken dat doet denken aan de oude agrarische gebouwen van de omgeving, scheen toch op een interessante manier opgelost te zijn. Dus is de jury gaan kijken. En het bleek zo'n geval waarbij de foto minder is dan de werkelijkheid. Ondanks een aantal kanttekeningen bij het ontwerp is dit huis een rolmodel voor particulier opdrachtgeverschap. De architectuur is interessant omdat het de gevraagde referentie op een losse manier waarmaakt. Het huis combineert zichtbaar woonplezier met informele kwaliteit. Hoe bijzonder dat is, valt des te meer op door de andere huizen in de buurt, waarbij al te vaak gekozen is voor standaard oplossingen.

Landgoed, Heidevloed Halle: Knoestige allure

Wie een landgoed wil realiseren, moet volgens voorschrift een ontwerp met 'allure' maken, bestaande uit een woongebouw met maximaal drie wooneenheden, in een openbaar toegankelijk natuurgebied. Maar hoe combineer je dat? En allure, is dat niet iets wat maar moeilijk samengaat met de natuur? Misschien niet in een formalistisch park, maar toch zeker wel met de nieuwe natuur waarin project Heidevloed ligt. De architect en opdrachtgevers stonden hier dus voor een

uitdagende en actuele opgave. Toetssteen voor de jury was de vraag: wordt het landschap versterkt door deze bebouwing? Heeft de natuur er wat aan gehad dat hier deze architectonische toevoeging kwam? De jury beantwoordt die vraag niet met een volmondig ja. Maar het project riep wel vragen op, en gaf ook antwoorden die de vakmensen van de jury zelf tot nadenken stemden. Want wat de jury zag, was een interessante vorm van allure, met een originele oplossing door gebruik te maken van geschakeld wonen, niet gebaseerd op onbeperkte middelen, maar op pragmatisme, slimme vondsten en consequente ambachtelijke aandacht (te zien o.a. in de manier waarop hout en gestort beton is gebruikt).

Over dit landgoed kan nog veel gezegd worden. Wat in dit geval een teken is van belangrijke kwaliteit.

Starterswoningen, Staringstraat Gendringen: Uitstekend startblok

De corporatie die bij de belangrijke typologie starterswoningen met zo'n project komt, is goed bezig. Het project heeft een rijkere en meer bijzondere uitstraling dan je van starterswoningen verwacht. Alleen al de trappenhuisen in de woningen zijn met hun ruime en lichte opzet van een niveau dat je ook in hogere segmenten zelden ziet. De kleine grondoppervlakken zijn door de stapeling van de ruimtes optimaal benut. De jury waardeert het project als experiment, want deze soort woningen vraagt om nieuwe inzichten. Een vanzelfsprekend probleem in deze prijsklasse blijft ook hier aanwezig: de beperkte ruimte. Dat de oplossing gezocht is in de fraaie ruggengraat van het trappenhuis heeft als keerzijde dat de bewoners het behoorlijk voor de knieën krijgen. De collectieve tuin, waarop het blok staat en waaraan de bewoners een terrasje hebben, is nog niet volgroeid. De jury hoopt dat in de toekomst de groene kwaliteit van het perceel aan belang zal winnen, zowel voor de bewoners als voor de buurt.

Multifunctionele accommodatie, Zonneplein Doetinchem: Rijk aan beleving

Er zijn van die projecten waar een mens vrolijk van wordt. Dit is er zo één. Een jurylid noemde het zelfs een hoopgevend gebouw. Hoewel de jury zich kan voorstellen dat de omgeving en gebruikers even zullen moeten wennen aan de bijzondere verschijning, is ze er van overtuigd dat deze Brede School zich op een logische manier verankert in de wijk. Het is een flink pand, maar dringt zijn dimensies niet op; het is niet te hoog of te breed. De jury waardeerde de goede stedenbouwkundige en architectonische inpassing. Bovendien is er duidelijk aandacht besteed aan de eigen buitenruimte, zoals te zien aan de slurf, de plantenbakken en de verkeersinrichting. Binnen heeft de multifunctionele accommodatie een speels soort kruip-door-sluip-door-logistiek. De bijzondere 'zonneboom' in de centrale hal lijkt samen met de andere kleurige houten binnenruimtes goed aan te sluiten bij de kinderwereld. Tegelijkertijd is ook de samenwerking tussen de grote mensen met dit ontwerp goed bediend. Een boeiende en behoorlijk complexe opgave is hier uitstekend vertaald in een plezierig gebouw.

Graafschap College, Maria Montessoristraat Doetinchem: Medaille met keerzijde

In het verleden van de APA is er vaak op gewezen hoe belangrijk bij het ontwerpen aandacht voor de omgeving is. Bij het Graafschap College is dat op bewonderenswaardige wijze tot een van de uitgangspunten gemaakt. Zonder te willen concurreren met de burens is men er op ingehouden wijze in geslaagd om een geheel te maken dat zich aan de kant van de Energieweg letterlijk en figuurlijk naar het landschap voegt. Niettemin heeft het ontwerp in zijn bescheidenheid zeker ook eigenheid, die zich onder andere goed toont in het nachtbeeld.

Het interieur ademt rust en helderheid. De grote, overzichtelijke gang speelt daarin letterlijk en figuurlijk een centrale rol. Het goede kleurgebruik is fris en toch gedistingeerd. Bijzonder is ook hoe je binnen kunt zien en voelen dat je onder het talud zit.

De entreezijde en het voorplein van het gebouw vindt de jury niet helemaal van eenzelfde kwaliteit. Veel opleidingen zijn gericht op het ontvangen van klanten, en de school wil zich ook graag openstellen voor de wijk. Dat vertaalt zich hier niet in de aanblik, die wat de jury betreft iets te consequent het idee van rust en bescheidenheid voortzet en daarmee te weinig de gasten welkom heet.

Schouwburg Amphion, Hofstraat Doetinchem: Uitnodigende theatermachine

Juryleden zagen zich bij de rondleiding al helemaal in de zondagse kleren hijsen om hier naar een voorstelling te gaan. 's Avonds, als het gebouw tot leven komt om zich van zijn fraaie theatrale kant te laten zien, is het gebouw op zijn best. Het straalt dan uitnodiging uit. En ondertussen bruist achter de coulissen de sterkste kant van deze schouwburg: de huisvesting van de techniek en de uiterst efficiënte werklogistiek. Zij vormen een bijzondere prestatie op zich. Maar er zijn ook

opmerkingen. Over de matige werking en uitstraling van de rode betonvlakte voor de deur, over de publiekslogistiek, die minder sterk is dan de werklogistiek, over de locatie en de relatie met de binnenstad, over het nadrukkelijke gebruik van architectonische citaten. Ze nemen echter de indruk van grandeur niet weg; die is evident.

Woonhuis, Rijksweg Laag Keppel: Vriendelijk en gewetensvol

Uitgangspunt was een prachtige kavel met een sterk vervallen boerenschuur uit 1850. De eigenaren hadden de logische gedachte de bouwval weg te halen en een eigentijdse woning te plaatsen. Maar gelukkig kwamen ze in gesprek met de architect tot een andere oplossing. Want het zou inderdaad zonde zijn geweest om de inmiddels prachtig herstelde schuur te laten verdwijnen. Nu vormt die het kloppend hart van de woning voor een jong gezin en kan weer vele decennia mee.

Om ruimte en opening naar het licht te maken, is aan de zuidzijde een iets gedraaide aanbouw gemaakt, die het huis vanuit de prettig eenvoudige tuin een hedendaags aanzicht geeft. Het moet heerlijk wonen zijn in dit lovenswaardig resultaat. De jury vroeg zich wel af, bij het zien van de verschillende dakhellingen, materialen en ramen, wat de architect bij de uitbouw nou precies voor ogen had: contrast of aansluiting?

De genomineerden

Uit deze negen projecten koos de jury de drie genomineerden voor de APA 2011:

- Woonhuis, Ruurlo
- Landgoed Heidevloed, Halle
- MFA Zonneboom, Doetinchem

De winnaar

Zoals gezegd heeft de jury haar oordeel gericht op een project waarin een maatschappelijke vraag door de architect op een uiterst boeiende én fraaie manier in bebouwing is vertaald. Het project biedt oplossingen waarover zeker nog discussie mogelijk is. Daarmee levert de winnaar niet alleen voor zijn opdrachtgever een prijzenswaardige prestatie. Hij voedt bovendien op fundamentele wijze het gesprek over de toekomst van het onderhavige soort opgaven.

Vanuit deze overwegingen komt de jury tot een duidelijke winnaar: Landgoed Heidevloed in Halle.

Jury APA 2011

Bert van Meggelen (voorzitter)
 Mark Graafland (plv. voorzitter)
 Janos Boros
 Harry Harsema
 Philip Houtzager
 Gus Tielens

directeur Maatwerk / urban projects & cultural planning Rotterdam
 architect / Kroner architecten Den Haag
 architect / Gelders Genootschap Arnhem
 landschapsarchitect / uitgeverij Blauwdruk Wageningen
 bouwrechtjurist / Houtzager Strijker advocaten Zeist
 architect / KorthTielens architecten Amsterdam